

KOSMOLOGIA JANA Z KWIDZYNA

Słowa kluczowe: Jan z Kwidzyna, *Expositio Symboli*, kosmologia

Keywords: John of Marienwerder (Kwidzyn), *Expositio Symboli*, cosmology

Schlüsselwörter: Johannes Marienwerder, *Expositio Symboli*, Kosmologie

Verba principalis: Ioannes de Marienwerder, *Expositio Symboli*, coelum et mundum

Jan z Kwidzyna (1343–1417), po niemiecku zwany Johannes von Marienwerder, urodził się w Kwidzynie, studiował w Pradze, w 1374 roku przyjął święcenia kapłańskie i został dziekanem wydziału sztuk wyzwolonych, a w 1384 roku profesorem teologii. Na skutek sporów narodowościowych powrócił do Kwidzyna, wstąpił do zakonu krzyżackiego, był dziekanem pomezkańskiej kapituły katedralnej, a w latach 1392–1394 kierownikiem duchowym błogosławionej Doroty z Mątów i rzecznikiem jej kanonizacji po śmierci¹.

Ksiądz Marian Borzyszkowski (1936–2001), urodzony w Zblewie na Pomorzu, ukończył Warmińskie Seminarium Duchowne „Hosianum” w Olsztynie i przyjął święcenia kapłańskie w 1959 roku. Doktoryzował się u ojca profesora Alberta Mieczysława Krąpca OP² na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 1967 roku. Był stypendystą w Martin Grabmann Institut w Monachium u profesora Michała Schmausa. Habilitował się na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie w 1972 roku, w oparciu o rozprawę: *Problematyka filozoficzna i teologiczna w twórczości Jana z Kwidzyna 1343–1417*. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie w 1987 roku, a zwyczajnego w roku 2000. Od 1999 roku był profesorem wydziału teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Odznaczony został godnościami kanonika warmińskiej kapituły katedralnej oraz protonotariusza apostolskiego³.

---

* Bp prof. zw. dr hab. Julian Wojtkowski – historyk dogmatu i teologii, tłumacz średniowiecznych tekstów teologicznych. Ostatnio opublikował polskie tłumaczenie traktatu Jana Torquemady „De Ecclesia”.

¹ M. Borzyszkowski: *Jan z Kwidzyna*, w: *EK*, t. 7, Lublin 1997, k. 913–914.

² J. Wojtkowski, *Kapłani archidiecezji warmińskiej zmarli w latach 1992–2002*, *SW* 40(2003), s. 508–509.

³ A. Kopiczko: *Duchowieństwo katolickie Diecezji Warmińskiej w latach 1945–1992*. Część 2: *Słownik*. Olsztyn 2007, s. 32–33.

Jan z Kwidzyna po roku 1399 opracował *Expositio Symboli Apostolorum*. Ks. M. Borzyszkowski rozpoczął krytyczne wydanie. W 1968 roku wydał *Tabula Expositionis*,⁴ a w 1974 roku *Prologus*.⁵

Na wniosek Księdza Biskupa Elbląskiego dr. Jacka Jezierskiego, Wydział Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego podjął w bieżącym roku dokończenie wydania, wzbogacając je o przekład tekstu z łaciny na język polski. Na polecenie dziekana wydziału, księdza dr. hab. Marka Żmudzińskiego, profesora UWM, pracami kieruje pani prodziekan Wydziału Teologii, dr hab. Katarzyna Parzych-Blakiewicz, profesor UWM.

Piszącemu te słowa przypadła w udziale transliteracja dwunastu *Artykułów* oraz przekład całości wraz z *Tablicą* i *Prologiem*. Ks. M. Borzyszkowski podziękował mi w przypisie do *Prologu* „za skolacjonowanie transkrypcji z fotokopiami obydwu rękopisów”. To było w latach 1968 i 1974. Po 51 i 45 latach czytam teksty jak nowe, niekiedy poprawiam ówczesne odczyty, ale praca jest urzekająca.

Niech poniższy urywek transkrypcji⁶ i przekładu pierwszego artykułu *Expositionis* Jana z Kwidzyna, ukazujący jego widzenie wszechświata, pomoże pojąć jego teologię dogmatyczną.

M Natura uero corporea a deo formata tota consistit in celesti et elementalibus natura Ita quod celestis natura corporea est in tres principales celos distincta. scilicet. empirreum quod est supremum et sanctis angelis repletum, et crystallinum quod est infra empirreum et supra firmamentum quod est celum stellatum in quo stelle fixe sunt Intra firmamentum sunt septem orbes. planetarum qui sunt saturnus Jupiter. mars. sol. venus. mercurius. et luna.	Natura zaś cielesna przez Boga upostaciowana, cała polega na naturze niebieskiej i żywiołowej. Tak iż niebieska natura cielesna podzielona jest na trzy główne nieba, mianowicie empirejskie, które jest najwyższe i pełne świętych aniołów; i kryształowe, które jest poniżej empirejskiego a ponad nieboskłonem, które jest niebem gwiazdnym, na którym gwiazdy są umocowane. Pod nieboskłonem jest siedem kręgów planet, są to: Saturn, Jowisz, Mars, Słońce, Wenus, Merkury i Księżyc.

⁴ Jan z Kwidzyna: *Spis treści wyjaśnienia Składu Apostolskiego (po 1399 roku)*, SW 5(1968), s. 585–590.

⁵ *Jana z Kwidzyna Prolog do „Expositio Symboli Apostolorum”*, w: *Textus et Studia Historiam Theologiae In Polonia Excultae Spectantia*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 2,2 (1974), s. 12–38.

⁶ Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku, Rkp 1977 k. 20b-20vc.

N

Natura uero elementalis in iiii^{or} speras distinguitur. scilicet. ignis aeris aque et terre in quibus [k.20vc] speris sunt elementa siue mixta. corpora. ualde multa.

Et sic procedendo a summo celi cardine usque ad centrum terre sunt decem orbis celestes et quatuor sphaere elementales ex quibus integratur et constituitur. tota. machina mundi sensibilis. distincte et perfecte et ordinate

Ita quod celestia influant in terrestria et elementalia

primo faciendo distinctionem temporum dierum mensium et annorum

secundo influunt concordando productionem rerum generabilium et corruptibilium. scilicet. rerum mineralium uegetabilium sensibilium et corporum humanorum etc.

Natura zaś żywiołowa dzieli się na cztery sfery, mianowicie: ognia, powietrza, wody i ziemi. W tych sferach są składniki, czyli mieszane ciała, bardzo liczne.

I tak postępując od najwyższego zawiasu nieba aż do środka ziemi jest dziesięć kręgów niebieskich i cztery sfery żywiołowe, z których scala się i ustanawia cała machina świata widzialnego, dokładnie, doskonale i porządnie.

Tak, że niebieskie wpływają na ziemskie i żywiołowe

Po pierwsze czyniąc różnicę czasów, dni, miesięcy i lat.

Po drugie wpływają uzgadniając tworzenie rzeczy powstawalnych i zniszczalnych, mianowicie bytów mineralnych, roślinnych, zmysłowych oraz ciał ludzkich itd.

KOSMOLOGIA JANA Z KWIDZYNA

STRESZCZENIE

W przygotowaniu jest transliteracja średniowiecznego rękopisu i jego tłumaczenia z łaciny na język polski. Chodzi o *Expositio Symboli Apostolorum* Jana z Kwidzyna (1343–1417). W przedłożonym artykule znajduje się fragment tłumaczenia *Expositio* (nr I). Przedstawia on zarys kosmologicznych poglądów prepozyta kapituły w Kwidzynie, a wcześniej profesora uniwersytetu w Pradze.

COSMOLOGY OF JOHN OF MARIENWERDER (KWIDZYN)

SUMMARY

A transliteration of the medieval manuscript and its translation from Latin into Polish are in preparation. It is about the *Expositio Symboli Apostolorum* of John of Kwidzyn (1343–1417). In the submitted article there is a fragment of the translation *Expositio* (No. I). It presents an outline of the cosmological views of the provost of the chapter in Kwidzyn and previously a professor at the University of Prague.

KOSMOLOGIE VON JOHANNES MARIENWERDER

ZUSAMMENFASSUNG

Eine Transliteration des mittelalterlichen Manuskripts und dessen Übersetzung vom Lateinischen ins Polnische sind in Vorbereitung. Es handelt sich um „*Expositio Symboli Apostolorum*“ von Johannes Marienwerder (1343–1417). In dem vorliegenden Artikel befindet sich ein Teil der Übersetzung von „*Expositio*“ (Nr. 1). Aus dem Text ergibt sich ein Überblick über die kosmologischen Ansichten des Propstes vom Domkapitel in Marienwerder, der zuvor Professor an der Universität Prag war.

IOANNIS DE MARIENWERDER DOCTRINA DE COELO ET MUNDO

SUMMARIUM

Procedendo a summo caeli cardine usque ad centrum terrae sunt decem orbes caelestes et quattuor sphaera elementales, ex quibus integratur et constituitur tota machina mundi sensibilis, distincte, perfecte et ordinate.

BIBLIOGRAFIA:

- Jan z Kwidzyna, *Expositio Symboli Apostolorum*, PAN Biblioteka Gdańska, Rkp 1977 k. 20b-20vc.
- Jan z Kwidzyna, *Spis treści wyjaśnienia Składu Apostolskiego (po 1399 roku) – Tabula Expositiois*, transliteracja M. Borzyszkowski, „Studia Warmińskie” 5(1968), s. 585–590.
- Jana z Kwidzyna *Prolog do „Expositio Symboli Apostolorum”*, w: *Textus et Studia Historiam Theologiae In Polonia Excultae Spectantia*, transliteracja M. Borzyszkowski, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 2,2(1974), s. 12–38.
- Johannes Marienwerder, *De octo beatitudinibus*, PAN Biblioteka Gdańska, Ms Mar Q 27, k. 163r-170, transliteracja i przekład J. Wojkowski, „Forum Teologiczne” 18(2017), s. 243–272.
- Borzyszkowski M., *Jan z Kwidzyna*, w: *EK*, t. 7, Lublin 1997, k. 913–914.
- Borzyszkowski M., *Komentarz do Prologu „Expositio Symboli Apostolorum” Jana z Kwidzyna*, w: *Textus et Studia Historiam Theologiae In Polonia Excultae Spectantia*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 2,2(1974), s. 39–61.
- Kowalczyk M., *Wprowadzenie do „De octo beatitudinibus” Jana z Kwidzyna w przekładzie ks. biskupa Juliana Wojtkowskiego*, „Forum Teologiczne” 18(2017), s. 241–242.
- Kopiczko A., *Duchowieństwo katolickie Diecezji Warmińskiej w latach 1945–1992. Część 2: Słownik*. Olsztyn 2007.
- Wojtkowski J., *Kapłani archidiecezji warmińskiej zmarli w latach 1992–2002*, „Studia Warmińskie” 40(2003), s. 471–511.

